

“Efter du var taget afsted, fortalte jeg aldrig nogen noget som helst”

Af Kathrin Houmøller & Aphiwe Jola¹

Hej K,

Jeg håber alt er godt hos dig, modsat hvordan det er hos mig. Mit liv er gået i stå, ingenting sker, og selvom jeg prøver at lade som om alt er fint, så er der tidspunkter, hvor jeg ikke kan klare mere. Jeg arbejder stadig med salg, og jeg hader hvert et minut af det. Jeg vil have en bedre fremtid, det er som om jeg er klar til at erobre verden, men ingenting kommer min vej. Der er perioder hvor jeg ikke engang sender ansøgninger, ene og alene fordi jeg tænker, at det er spild af tid. Jeg tæller årene nu som færdigguddannet, men INGENTING sker. Jeg savner dig, jeg savner at hjælpe dig – i det mindste havde jeg noget at se frem til. Men fremfor alt savner jeg vores snakke.

Kærlig hilsen, A

Aphiwe skriver til mig i foråret 2019. Det er nu 8 år siden vi lærte hinanden at kende i Khayelitsha township, i udkanten af Cape Town i Sydafrika; dengang Aphiwe var 19 år gammel, og jeg lavede feltarbejde i forbindelse med min ph.d. omkring HIV-positive familier i AIDS-behandling. Aphiwes far var HIV-positiv, han døde, da hun var 13 år gammel. Senere testede hendes mor også positiv og kom i behandling, ligesom 20.000 andre beboere i Khayelitsha, der modtager statsfinansieret AIDS-medicin i bydelens klinikker. Da jeg mødte Aphiwe havde hun aldrig før talt med nogen om farens død eller morens HIV-positive status. Det var ikke fordi moren holdt sin status hemmelig; hun var åben over for familien, og det var ofte Aphiwes lillesøster, der hjalp med at administrere medicinen. Det var bare ikke noget, de talte om.

¹ Aphiwe Jola er et pseudonym, som 'Aphiwe' selv har valgt at skrive under af hensyn til sin familie.

Selvom Aphiwe og jeg havde holdt kontakten i alle de år der var gået siden feltarbejdet, var det alligevel første gang hun skrev så direkte om vores relation og om at savne den intimitet, vi havde haft. Som redaktørerne skriver i introduktionen til dette temanummer, kan der være noget eksistentielt på spil for os som antropologer, når vi skaber viden gennem relationer. Men Aphiwes mail gav mig lyst til at udforske, hvordan der også er noget eksistentielt på spil for de mennesker, der bliver en del af vores feltarbejder. Det blev til en to måneder lang mailudveksling mellem Aphiwe og jeg, med henblik på at skrive denne artikel.

Mange børn hjælper deres forældre med at huske AIDS-medicinen, uden at de har talt direkte om HIV.

Det var dog ikke udelukkende faglig nysgerrighed, der fik mig til at invitere Aphiwe til i fællesskab at reflektere over vores relation. Mens jeg var rejst væk og havde taget samtalen med mig, var her en mulighed for en form for aflad; for at genetablere en rest af den intimitet, hun længtes efter, omend i en anden form. Noget at se frem til, som hun skriver i sin mail. Gennem årene har jeg fulgt Aphiwe på Facebook og Instagram: i høje hæle og lyserød læbestift, med et diplom fra journalistuddannelsen i hånden, grinende i solen, på stranden, sammen med venner under hashtags som “CapeSummerPicnic” og “Happiness”. I billederne har jeg set forandringen i hendes liv, og på afstand har jeg glædet mig over, at hun ikke længere lå på sofaen hjemme i stuen og så fjernsyn hele dagen, hver dag. Måske netop derfor vækkede hendes mail

Bilen kan være et godt sted at have den intime samtale.

en skyldfølelse, som jeg tror mange antropologer kan genkende. Lettelsen over at alt tilsyneladende var gået godt, blev afløst af en påmindelse om, at vi sammen havde bygget et intimt rum, som ophørte med at eksistere, da jeg rejste hjem.

Inden for antropologien taler vi om at leve ved siden af vores informanter, tage del i deres hverdagsliv og over tid lære at se verden gennem deres øjne. Men hvad nu, hvis Aphiwe var kommet til at se verden gennem mine øjne?

Da jeg mødte Aphiwe første gang var det to år siden, hun var blevet færdig med skolen. Nu bevægede hun sig sjældent uden for hjemmet. De fleste dage, fortalte hun, stod hun op, så fjernsyn, gjorde huset rent, så fjernsyn, gik i bad og så fjernsyn igen. Hun drømte om at blive journalist. Jeg besøgte Aphiwe hver uge, og selvom vi ofte sad i stuen og så fjernsyn eller snakkede, mens *Generations* eller *Hortonsagen* kørte i baggrunden, var vores relation mest af alt en løsrivelse fra hverdagen. For at kunne tale om det, som Aphiwe aldrig

havde talt om før, måtte vi netop skabe noget andet. En parentes. Derfor begyndte vi også, at gøre ting som ikke tidligere havde været en del af hendes hverdag og som hun aldrig, eller kun sjældent, havde gjort før. Vi kørte til Kalk Bay for at se hvaler og spise *fish and chips* på havnen. Vi satte os på klipperne ved Monwabisi Beach, hvor vi kunne tale i fred. Da hendes mor fik lungebetændelse og blev indlagt på Karl Bremer hospital i Bellville, besøgte vi hende sammen – noget som Aphiwe ikke havde gjort i årevis, trods morens gentagne indlæggelser, fordi hun, siden farens død, ikke havde brudt sig om hospitaler. Da jeg, halvandet år senere, vendte tilbage til Khayelitsha for at lave et opfølgende feltarbejde, blev hun min feltassistent, og sammen besøgte vi andre kvinder og lyttede til deres intime historier om HIV og AIDS-behandling.

Naturligvis er vi som antropologer aldrig blot en uforstyrrende tilstedeværelse i andres liv. I vores analyser reflekterer vi da også over vores egen forandring henimod

en forståelse for det, vi studerer og over, hvordan vi mon har påvirket felten, hvad det kan have betydet for den viden, der er blevet skabt. Men taler vi nok om, hvordan vores informanter forandres af de relationer, vi skaber, og hvilken betydning det har for dem? Det ansvar det kan give os, afhængig af emne og kontekst, selvfølgelig? I mit tidligere arbejde med et forskningsprojekt i England omkring børn og unge, der vokser op med forældres stofmisbrug, vidste jeg, at der var et system, jeg kunne læne mig op ad; at der var fagprofessionelle, som kendte familierne. Ofte sad der en misbrugskonsulent eller skolepsykolog på den anden side af døren, når jeg lavede interviews og uafværgeligt satte svære følelser og tanker i gang hos de børn, unge og forældre, der deltog i studiet. Sådan er det ikke i mange af de kontekster, hvor vi laver feltarbejde.

Hverdagen i de store informal settlements i Khayelitsha leves ofte i en form for tvungen intimitet: skurene ligger tæt, væggene er tynde, og toiletter og vandposter deles mellem beboerne.

Som udvekslingen mellem Aphiwe og jeg skrider frem går det op for mig, hvor usædvanligt det stadig er for hende at sætte ord på det, der førte os sammen dengang: farens død og morens HIV-positive status. Mens jeg fortsat havde samtalen i mine analyser og sammen med kollegaer, var Aphiwe vendt tilbage til tavsheden. Med undtagelse af en enkelt gang har hun ikke talt med nogen om sin fortid eller morens HIV-positive status i de seks år der er gået, siden jeg tog afsted, og hun

bliver selv overrasket over, at hun ikke kan skrive til mig omkring emnet uden at komme til at græde. Henover de to måneder, hvor vi skriver sammen, mærker jeg derfor også den velkendte tvivl: var det overhovedet etisk forsvarligt at åbne op for den slags intime samtaler – igen – og særligt i en kontekst, hvor der ikke umiddelbart var andre omkring hende, som hun kunne fortsætte samtalen med? I min afhandling havde jeg netop vist, hvordan mistillid kan gennemstrømme selv de

Aphiwe deler hus med sin mor og lillesøster samt flere medlemmer af den udvidede familie.

Aphiwes stue, hvor vi tilbragte mange timer under feltarbejdet.

mest intime relationer, og at Khayelitsha som sted synes at skabe nogle særlige vilkår for socialitet. Jeg havde argumenteret for, at tavshed er en integreret del af de sociale relationer og at det at være et anstændigt menneske indebærer at socialisere med andre uden at vide for meget, uden at kende dem “deep deep”, som folk i Khayelitsha ville sige. Selvom Aphiwe var forandret og altså var kommet til at holde af den intime samtale, så var Khayelitsha jo stadig Khayelitsha.

I vores udveksling har jeg for første gang præsenteret Aphiwe for min tvivl og de tanker jeg havde, da jeg mødte hende. Jeg har spurgt hende, hvordan hun oplevede vores relation dengang, og hvad der skete bagefter, og i hendes mails fortæller hun om netop det, og om at føle sig forandret. Hun gør det på en så lovprisende måde, at jeg har følt en vis modvilje mod at lade vores mails indgå i artiklen i deres rene, rå form. Måske fordi jeg under feltarbejdet ikke altid følte mig som den person, hun beskriver, men snarere som en, der ofte sad i hendes stue for at høste empiri til min afhandling. I stedet fik jeg lyst til at gå bag om ordene; at sætte dem i kontekst; at analysere vores udveksling i lyset af den magtfuldhed, der nok altid vil være en del af vores relation; eller til at diskutere intimitet på skrift – hvordan vi har kunnet skri-

ve ting til hinanden, som jeg ikke tror, vi ville have haft ligeså let ved at sige, ansigt-til-ansigt. Men det er ikke det, den her artikel skal. For mellem linjerne fortæller Aphiwes mails jo netop om det, jeg oprindeligt var nysgerrig på; hvordan det antropologiske projekt også sætter noget eksistentielt på spil for dem, der bliver en del af vores feltarbejder, og derfor kan forpligte os intimt, som antropologer, og række langt ud over feltarbejdet. I sin sidste mail skriver Aphiwe: "Du er den eneste person, som ved så meget omkring, hvad jeg har været igennem og om, hvordan det har påvirket mig".

Efter aftale med Aphiwe har jeg plukket nogle uddrag fra vores mails, i kronologisk rækkefølge. De får lov at afslutte artiklen. Hendes og min samtale er dog ikke slut, måske slutter den aldrig, og det er vel netop pointen.

Hej K,

Jeg bliver stadig følelsesladet over det her emne og det minder mig om, hvor langt jeg er kommet som individ. At min far døde og min mor blev smittet med HIV gør mere ondt end noget andet, jeg har været igennem i mit liv. Jeg tror det handler om, at jeg ikke kunne hjælpe nogen af dem med at undgå den situation. Jeg kan huske, at jeg besøgte dem sammen med min bedstemor, og at det var forfærdeligt at se ham (red. min far) så tynd og bleg. Men jeg kunne ikke vise ham, hvordan jeg havde det. Da vi kom hjem, gik jeg straks ud på toilettet og græd. Med alt det der skete op til hans død, havde jeg ikke noget andet valg end at holde det hele indeni.

Kærlig hilsen, A

Hej A,

Her til morgen fandt jeg mine feltnoter frem fra den første gang, jeg mødte dig. Det var i august måned, den 4. august 2011, for at være helt præcis. Du sad i sofaen i stuen sammen med din mor og din bedstemor. Det var koldt den dag, og I holdt jer varme omkring paraffinbrænderen. Jeg kan huske, at vi satte os på kanten af sengen i din fætters skur bagved huset, og at jeg fortalte om mit projekt. Jeg havde svært ved at finde ordene, jeg var så bevidst om, at jeg var i færd med at bede dig tale om noget, som du sandsynligvis ikke var vant til at tale om. Dengang sagde jeg ikke noget om det, men inderst inde tror jeg, at jeg var i tvivl om, hvorvidt det overhovedet var okay for mig at gøre. I mine feltnoter har jeg skrevet, at du fortalte mig, at du gerne ville kunne dele de her ting omkring dine forældre, at du ikke følte, at du havde nok folk omkring dig, med hvem du kunne tale om det. Nu hvor jeg læser mine noter fra dengang, kan jeg ikke lade være med at spekulere over, om jeg havde spurgt dig direkte om netop det? Måske ville jeg på én eller anden måde retfærdiggøre vores relation?

Kærlig hilsen, K

Hej K,

Du kom ind i mit liv på det rigtige tidspunkt. Det perfekte tidspunkt for at være helt præcis. Jeg var mere ødelagt end jeg selv var klar over, og alt jeg kunne tænke på dengang var min fortid og min nutid. Min mors sygdom var den værste tid i mit liv. Jeg kan huske, at hun var syg, og at jeg var nødt til at falde i søvn til lyden af, at hun havde smerter. Det var så svært. Ingen af os arbejdede på det tidspunkt, og vi levede af min bedstemors pension. Vi frygtede allesammen det værste.

Da jeg mødte dig, var jeg fri til at snakke af den simple grund, at du var en fremmed og fordi du forsikrede mig om, at det var fortroligt. Der var gået mere end 5 år siden min far døde og min mor blev syg, og jeg havde brug for et lyttende øre. Som jeg skrev, så holdt jeg det hele indeni. Jeg vidste, at mine venner i skolen ikke ville kunne forstå det, fordi vi kom fra forskellige baggrunde og ingen af dem lod til at have problemer ligesom mine. Min nu afdøde bedstemor var gammel på det tidspunkt, og jeg frygtede, at hun ikke ville kunne klare at miste sin datter.

Kærlig hilsen, A

Hej A,

Tak fordi du deler alt det her igen. Jeg tror aldrig før, du har fortalt mig, hvordan du var nødt til at falde i søvn til lyden af din mor i smerter. Det må have været en forfærdelig tid for dig.

Det gør mig nysgerrig, når du skriver, at det var lettere at tale med mig, fordi jeg var en fremmed. Jeg tror godt, jeg forstår, hvad du mener, men kan du ikke forklare det lidt nærmere? Du siger, at dine venner aldrig ville kunne forstå hvad du gennemlevede fordi de kommer fra en anden baggrund end dig, men jeg tænker også, at min baggrund jo er endnu mere forskellig fra din, end deres er?

Hvad skete der mon efter jeg var taget afsted? Begyndte du at have de her samtaler med andre? Dine venner, eller din søster, måske? Hvordan føltes det at have haft den her form for intimitet, som vi havde, og så tog jeg afsted?

Kærlig hilsen, K

Hej K,

Jeg er ked af mit sene svar – jeg har ikke kunne få mig selv til at skrive tilbage før nu. Jeg har været følelsesladet hele vejen igennem den her mailudveksling, men til min overraskelse, så fælder jeg ikke en eneste tåre i dag.

Ja, din baggrund er forskellig fra min, men med dig følte jeg mig tryk, eller, jeg tror du fandt mig på et tidspunkt, hvor jeg havde brug for at udtrykke, hvordan jeg havde det. Du forsikrede mig om, at alt hvad jeg fortalte ville være fortroligt, og jeg troede på dig dengang, ligesom jeg tror på dig nu. Efter du var taget afsted, fortalte jeg aldrig nogen noget som helst, lige med undtagelse af en enkelt gang, hvor jeg følte at mit liv gik i den forkerte retning. Jeg havde en kæreste på det tidspunkt, jeg åbnede op omkring min fortid over for ham – men det var aldrig som det var med dig – og efter den gang talte vi aldrig om det igen. Den dag i dag har jeg det stadig ikke godt med at tale om min mors status, og om hvordan min far døde, hverken med mine venner, eller nogen andre for den sags skyld.

Kærlig hilsen, A

Hej A,

Det var dejligt at høre fra dig igen, selvom det var hårdt at læse, at vores udveksling har fået alle de svære følelser frem igen. Vær sød at fortælle mig, hvis det bliver for meget.

Vores udveksling har fået mig til at huske, hvor mange ting vi lavede sammen, ting som må have været ud over det sædvanlige for dig – i det mindste på det tidspunkt i dit liv? Der er dage, hvor jeg tænker på, om din verden mon blev ‘åbnet’ lidt, mens jeg var i Khayelitsha? Men en del af mig føler også skyld over at være taget afsted igen. Forblev din verden ‘åben’ efter jeg tog afsted, eller følte det som om noget blev taget fra dig?

Kærlig hilsen, K

Hej K,

Vi lavede nogle fantastiske ting sammen, som jeg aldrig har gjort med andre udover fornylig, sammen med min ekskæreste. Det var sammen med dig, at jeg opdagede, at jeg elsker at køre omkring og se steder.

At have en syg forælder tog min frihed fordi jeg konstant var bekymret for, hvordan hun havde det, og for at noget skulle ske når jeg ikke var der. Jeg vil ikke lyve, jeg har det som om jeg mistede en del af mit liv, som jeg aldrig vil få tilbage. Med tiden er jeg kommet til at forstå min fortid og jeg har besluttet mig for at leve lidt mere. Jeg bekymrer mig ikke længere over ting, som er uden for min kontrol og jeg har endda fået venner – ægte venner som jeg ved vil være der for mig, hvis jeg bryder sammen, også selvom jeg aldrig har fortalt dem om min fortid. Kan du huske da jeg fortalte dig, at jeg aldrig havde været uden for Cape Town? Men altså, sidste år tog jeg til Durban – min ekskæreste tog mig til Durban på min fødselsdag.

At mødes med dig og få mulighed for at dele min historie var en helt ny oplevelse for mig. Som jeg sagde tidligere, så kom du på det helt rigtige tidspunkt og du fik mig til at træde uden for min komfortzone og være selvsikker nok til, at tage imod udfordringen og lave feltarbejdet sammen med dig. Vi havde mange seriøse samtaler og øjenåbnende interaktioner sammen. De historier vi samlede forandrede mig som person, de forandrede min måde at tænke på og fik mig til at indse vigtige ting, såsom at børn kan komme til at betale prisen for deres forældres gerninger.

Måske har jeg ikke fortalt dig det her før, men at snakke med dig omkring min fortid hjalp mig på en måde. Jeg kan huske, at jeg græd da jeg først begyndte at e-maile dig omkring det vi havde lavet sammen, men det gør jeg ikke mere. Du er den eneste person, som ved så meget omkring, hvad jeg har været igennem og om, hvordan det har påvirket mig.

Kærlig hilsen, A

Alle fotos er taget af forfatterne.

Forslag til videre læsning

Houmøller, K. 2015. *Ambiguous Intimacy. Aids medicine and the everyday in Khayelitsha, South Africa*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet.

Jamieson, L., Simpson, R. & Lewis, R. (eds.) 2011. *Researching Families and Relationships. Reflections on Process*. London: Palgrave Macmillan.

Om forfatterne

Kathrin er ph.d. fra Antropologi på Aarhus Universitet og ansat som lektor ved Københavns Professionshøjskole. Hun har arbejdet i Uganda, England, Sydafrika og Danmark omkring emner som reproduktiv sundhed, stofmisbrug, HIV/AIDS, børn og familieliv, tidlig indsats og udsatte boligområder. Artiklen er skrevet på baggrund af hendes ph.d.-feltarbejde i Sydafrika.

Aphiwe har en diplomuddannelse i journalistik og mediestudier fra Damelin College i Cape Town. Hun er bosat i Khayelitsha og arbejder som sælger i en skobutik. Artiklen er skrevet på baggrund af hendes deltagelse i Kathrins ph.d.-feltarbejde, først som informant og senere også som feltassistent.